

УДК 332.024–0.28.46(477.87)

Бондаренко В.М.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
Ужгородського національного університету,
старший науковий співробітник
Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень
Національної академії наук України*

Чубарь О.Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
Ужгородського національного університету,
старший науковий співробітник
Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень
Національної академії наук України*

ЕМПІРИЧНА ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті висвітлено особливості організаційно-консультаційної підтримки пріоритетних видів економічної діяльності в Закарпатській області. Для аналізу використано результати опитувань трьох груп респондентів: представників органів влади, представників бізнесу та представників громадських, консалтингових, консультаційних організацій. Зроблено висновок про низький попит як на традиційні види послуг (консультаційні, організаційні, аналітичні тощо), так і на сучасні (консультавання з питань архітектури, інжинірингу, навколишнього середовища, безпеки тощо) з боку суб'єктів підприємництва.

Ключові слова: пріоритетні види економічної діяльності, організаційно-консультаційна та інформаційно-аналітична підтримка бізнесу, консультаційні організації, інжиніринг.

Бондаренко В.М., Чубарь О.Г. ЭМПИРИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ОРГАНИЗАЦИОННО-КОНСУЛЬТАЦИОННОЙ ПОДДЕРЖКИ БИЗНЕСА В ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

Статья посвящена рассмотрению особенностей организационно-консультационной поддержки приоритетных видов экономической деятельности в Закарпатской области. Для анализа использованы результаты опросов трех групп респондентов: представителей органов власти, представителей бизнеса и представителей общественных, консалтинговых, аналитических организаций. Сделан вывод о низком спросе как на традиционные виды услуг (консультационные, организационные, аналитические и т.д.), так и на современные (консультирование по вопросам архитектуры, инжиниринга, окружающей среды, безопасности и т.д.) со стороны субъектов предпринимательства.

Ключевые слова: приоритетные виды экономической деятельности, организационно-консультационная и информационно-аналитическая поддержка бизнеса, консультационные организации, инжиниринг.

Bondarenko V.M., Chubar O.G. EMPIRICAL ASSESSMENT OF CONSULTING AND ORGANIZATIONAL SUPPORT OF BUSINESS IN TRANSCARPATHIAN REGION

The article highlights features of organizational and consulting support of priority economic activities in the Transcarpathian region. Analysis is based on results of polls of three groups of respondents: representatives of government, business and civil society representatives, advising, consulting organizations. It's concluded that there is a low demand on traditional services (consulting, organizational, analytical etc.) as well as on modern ones (advising on architecture, engineering, environmental, safety, etc.) among entities of enterprise.

Keywords: priority economic activities, organizational-advising and informational-analytical business support, advising organizations, engineering.

Постановка проблеми. Зміна поглядів на природу нематеріальних активів змушує підприємства шукати нові принципи й технології управління ресурсами для забезпечення стійких конкурентних переваг. Серед головних детермінантів конкурентоспроможності українських підприємств у період економіки знань є такі: інновації, нові знання, нематеріальні активи.

На сьогодні консалтування розглядається як невід'ємна інфраструктурна складова сучасного бізнесу, що за останні десятиліття стала потужною сферою економіки багатьох країн. Визначальна роль консультування в сучасній економіці підприємства пов'язана передусім із сутністю інтелектуального продукту, який створюють консалтингові компанії для організацій-клієнтів з метою посилення їх конкурентних переваг, сприяючи мобілізації й ефективному використанню матеріальних і нематеріальних ресурсів [1].

Крім того, посиленню ролі й розвитку ринку консультаційних послуг в Україні сприяла й інтеграція нашої держави у світовий економічний простір.

Загалом історія становлення та розвитку ринку консультаційних послуг в Україні характеризується певними особливостями, проблемами й перспективами, які потребують дослідження як на макрорівні, так і на рівні регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження тенденцій розвитку ринку управлінського консультування в Україні, яке проводилося українською асоціацією менеджмент-консультантів (УАМК) спільно з Pricewaterhouse Coopers, свідчить про активний інтерес бізнесу до такого роду діяльності. Про своє позитивне ставлення до співробітництва з консалтинговими фірмами заявили 70% опитуваних керівників і топ-менеджерів вітчизняних підприємств, котрі підкреслили особливу користь консалтингу у сфері вдосконалення процесів ведення бізнесу, стратегічного планування, упровадження інформаційних систем і технологій [2].

Серед інших аналітичних досліджень та оцінок ринку консалтингових послуг в Україні необхідно ви-

ділити дослідження аналітиків Європейської асоціації менеджмент-консультантів (European Federation of Management Consultancies Associations) [3], журналу «Експерт» [4], експертні оцінки вітчизняних дослідників В. Верби [1], К. Ковальської [5], С. Козаченко, В. Новицького [6], В. Кременя [7], О. Трофімової [8], Т. Тучика [9].

Грунтовних і системних досліджень з приводу розвитку й ефективності надання консалтингових, інформаційних та інших видів послуг для суб'єктів підприємницької діяльності на рівні Закарпатської області практично не проводилось. Існує окрема точкова інформація про проекти, спрямовані на консультаційну підтримку бізнесу. Саме тому актуальними є дослідження сфери консультаційних послуг, що надаються для підприємств області, оцінка її ефективності й відповідності наявним потребам бізнесу.

Постановка завдання. З урахуванням викладеного вище, мета дослідження полягає у виявленні особливостей, проблем і тенденцій у сфері надання консультаційних, інформаційних, аналітичних послуг для бізнесу в Закарпатській області через компонування емпіричних методів, власних досліджень та оцінок авторів-експертів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Достовірно оцінити розмір консалтингового ринку в економіці України та області досить складно. Це зумовлено відсутністю окремого виду діяльності, що регламентований КВЕДОм і надає консультаційні послуги, відсутністю обліку інформації, що характеризує ефективність діяльності цих організацій; тінізація діяльності, і, як результат, значні статистичні похибки в показниках функціонування та обсягів діяльності консалтингових структур.

Так, згідно із Класифікатором видів економічної діяльності, до консультативних послуг належать такі види діяльності, як консультування з питань комерційної діяльності й керування (70.22), надання консультаційних послуг, управлінської й організаційної підтримки компаніям та іншим організаціям з питань керування, корпоративного стратегічного й оперативного планування, визначення напрямів розвитку бізнесу, управління змінами, зниження собівартості та інших фінансових питань, маркетингових цілей і політики, кадрової політики, стратегії виплат компенсацій і пенсій, планування виробництва та контролю. Надання комерційних послуг може включати консультування, управлінську й організаційну підтримку компаній і громадських організацій відносно такого: проектування методики бухгалтерського обліку та правил, програм ведення звітності, процедур контролю виконання кошторису консультування й підтримки компаній і громадських організацій у сфері планування, організаційних заходів, забезпечення ефективності та контролю, інформації з питань управління тощо, розроблення програмних додатків і програм для бухгалтерського обліку (62.01), юридичні послуги та представництво (69.10), діяльність у сфері бухгалтерського обліку, банківських операцій і аудиту, консультування щодо оподаткування (69.20), консультування з питань архітектури та інжинірингу (71.11, 71.12), консультування з питань навколишнього середовища, агрономії, безпеки тощо (74.90), консультування із заповнення вакансій і пошуку персоналу (78.10), консультування у сфері освіти (85.60) [10].

Усі ці види діяльності можна умовно зарахувати до сфери організаційно-консультаційної підтримки бізнесу як загалом у державі, так і на регіональному рівні. Однак методологія та практика обліку показ-

ників у розрізі зазначених видів діяльності Державною службою статистики є досить обмеженою. Саме тому низка дослідників використовує експертні методи для вивчення ринку консалтингових послуг в Україні.

За даними сайту «Аграрний сектор України» [11], на сьогодні більшість вітчизняних консультаційних фірм надають у процесі своєї діяльності послуги з управлінського, фінансового, юридичного консультування. До 40% консультаційних фірм у світі асортимент включають таке:

- послуги з маркетингу (маркетинг, управління маркетингом і збутом);
- консалтингові послуги з питань оцінки ризиків, розміщення, купівлі, оцінювання цінних паперів;
- консультації з питань оподаткування, зовнішньоекономічної діяльності.

За експертними дослідженнями В.А. Верби [1], найчастіше в Україні підприємства харчової промисловості користуються фінансовими послугами та послугами з операційного менеджменту, а у сфері машинобудування взагалі всі види консультаційних послуг є мало затребуваними.

Для виявлення тенденцій, проблем та особливостей формування й розвитку системи організаційно-консультаційної підтримки на рівні регіону науковцями Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень у межах виконання теми «Регіональні та субрегіональні підходи щодо підтримки пріоритетних видів економічної діяльності» у 2013-2014 рр. було проведено опитування представників органів влади, бізнесових структур і неурядового сектора. До пріоритетних (значимих у розвитку) видів економічної діяльності на основі багатокритеріального відбору у межах проекту зараховано сільське, лісове господарство, харчова, деревообробна промисловість, виробництво меблів, машинобудування та туристична сфера.

Результатами опитування охоплено 44 представники приватних і неурядових організацій, які надають консультаційні послуги й зареєстровані у межах Закарпатської області, 60 найуспішніших представників підприємств зазначених видів економічної діяльності та 30 представників районних і міських органів влади.

Перевагою авторського підходу до опитування є включення до групи респондентів і представників органів влади, які також надають консультаційні послуги, та, як виявили результати опитування, досить успішно реалізують ці функції. Крім того, саме через ці управлінські структури й організаційні відділи держава може напрямку підтримувати розвиток бізнесу в регіоні та країні загалом.

Організаційно-консультаційна підтримка розвитку пріоритетних видів діяльності економіки регіону формує і визначає ефективну взаємодію та комунікації між підприємствами, сприяє скороченню нераціональних витрат на пошук інформації, проведення аналітичних досліджень, забезпечує надання ряду важливих послуг. З урахуванням зазначеного, під час проведення опитування респондентам у Закарпатській області було запропоновано відповісти на питання щодо розвитку такої підтримки та її значення для пріоритетних видів економічної діяльності в регіоні. Результати опитування виявилися такими.

Бізнес вважає найбільш ефективною у сфері інформаційно-консультативного обслуговування діяльність податкових служб, зокрема в частині консультацій і семінарів з податкового законодавства (18,3% за всіма видами діяльності). На другому місці за зна-

ками бізнесу, однак особливої гостроти вона набула для сфери туризму (65,9%), харчової промисловості (44,9%). Про складнощі податкового законодавства засвідчують деревообробні та лісгосподарські підприємства (36,4 та 32%, відповідно) Закарпатської області.

З метою виявлення найбільш успішного досвіду у сфері надання консультаційно-інформаційних послуг, на думку представників громадських та консультативних організацій, до анкет було включено відповідне питання. Явним лідером за результатами такого опитування була визнана фірма ТОВ «Тячів Аудит», яка співпрацює з підприємствами всіх пріоритетних видів діяльності. Районний ресурсний центр громад, обласний ресурсний центр громад у межах проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (2011–2015 рр.), управління економіки Березівської РДА посіли друге місце у вказаному опитуванні. Прикро, що про діяльність такої регіональної структури, як Агенція регіонального розвитку та європейської інтеграції, майже нічого не відомо на обласному рівні, і вона не стала активним учасником та інструментом підтримки економічного розвитку.

Оцінка функціональної ролі організаційно-інформаційного забезпечення бізнесу засвідчує, що для сфери сільського господарства й харчової промисловості актуальною є інформаційна підтримка з питань стандартів якості продукції, що цілком зрозуміло в контексті євроінтеграційних процесів України та намірів сільськогосподарських виробників регіону поступово адаптуватись до європейських вимог на ринку харчової продукції. Консультування з питань реєстрації та проходження дозвільних процедур не забезпечене достатньою мірою, і про це зазначили всі пріоритетні види діяльності, крім машинобудування. Консультування з упровадження нових технологій є недостатнім для харчової промисловості, сільського господарства та сфери туризму, а для інших видів діяльності ці види послуг або задоволені повною мірою, або незатребувані через технологічний рівень розвитку виробничих процесів. Щодо машинобудування, то, оскільки більшість цих підприємств у регіоні працює за давальницькими схемами, питаннями вирішення організаційно-консультаційної підтримки займається частіше за все інвестор чи материнські компанії. Саме цим можна пояснити відсутність відповідей щодо додаткових потреб у послугах опитуваних представників бізнесу галузі машинобудування.

Також опитування засвідчило, що найбільш очікуваним є створення осередків зеленого туризму (13) як структур, котрі сприятимуть подальшому розвитку. Причому таку відповідь надали не лише представники сфери туризму, а й сільського господарства та харчової промисловості, адже для них створення таких осередків буде важливим фактором зростання й успішного розвитку. Також для цих трьох пріоритетів доцільним є розвиток кооперативів, серед них обслуговуваних, та інформаційно-туристичних центрів.

Висновки з проведеного дослідження:

1. У цілому проведене опитування виявило низьку ефективність і незначне поширення консультативно-інформаційної та аналітичної підтримки бізнесу в регіоні, що свідчить про те, що ринок консультаційних послуг перебуває на стадії формування. Найбільш ефективною визнано роботу податкових служб у частині консультацій та семінарів з податкового законодавства, діяльність установ Пенсійного фонду України й економічних відділів РДА, тобто державних структур, зобов'язаних функціонально забезпечувати суб'єктів економіки відповідною підтримкою інформаційно-аналітичного змісту.

2. Більшість підприємств з опитаних пріоритетних видів діяльності регіону взагалі не висловила власних позицій щодо оцінки ефективності такого роду підтримки та не зазначила про потребу в додаткових консультаційно-інформаційних послугах, за винятком юридичних. Загалом по регіону недостатньою є підтримка як у площині надання традиційних і найпростіших інформаційно-консультаційних послуг (інформаційні, бухгалтерські, з питань оподаткування тощо), так і послуг більш складного рівня (наприклад, інжиніринг, фінансові послуги). Щодо попиту на останні зазначені види послуг, то такі обставини можуть бути спричинені або високою вартістю цих послуг для підприємств, або їх низькою якістю чи взагалі відсутністю в регіоні.

3. За результатами опитування слід визнати, що зовсім не затребуваними з боку бізнесу є послуги інжинірингу, бізнес-проекування, стратегічного управління й менеджменту, із залучення фінансових ресурсів тощо. Проте саме ці послуги здатні сприяти довгостроковому зростанню та структурним змінам у діяльності підприємств. Причинами такого є або простота технологічних процесів, що використовуються підприємствами, відсутність інновацій; або задоволення потреб у цих послугах організаціями інших областей, країн, материнськими компаніями ТНК.

4. Відображені результати будуть використані при розробці заходів щодо розбудови мережі організаційної, аналітичної, інформаційної, консалтингової та інших видів підтримки економіки в Закарпатській області.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Верба В.А. Детермінанти формування та тенденції розвитку консалтингового ринку в Україні / В.А.Верба – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/757/3/Verba.pdf>.
2. Офіційний сайт «Консультативна підтримка бізнесу в Україні» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economica.org.ua/2010/konsaltingova-pidtrimka/>.
3. The European MC market. Feacoconference 2007, Warsaw – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mylib.be/projects/feaco/FCKeditor_project/1_The%20European%20MC%20Market%20-%20A_Weuve-Mery.PDF.
4. Дослідження ринку консалтингових послуг в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://expertra.com/index.php?temp=audit>.
5. Ковальська К.В. Особливості і тенденції розвитку ринку консалтингових послуг в Україні / К.В. Ковальська // Ефективна економіка. – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3156>.
6. Козаченко С.В. Консалтинг у сучасній ринковій економіці / С.В. Козаченко, В.Є. Новицький, О.С. Довгий, К.В. Ковальська // Особливості і тенденції розвитку ринку консалтингових послуг в Україні / К.В. Ковальська // Ефективна економіка. – 2014. – К. : Арістей, 2006. – 380 с.
7. Кремень В.М. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку консалтингових послуг в Україні / В.М. Кремень // Формування ринкової економіки : [збірник наукових праць]. – 2008. – № 19. – С. 108–116.
8. Трофімова О. Огляд українського ринку менеджмент-консалтингу / О. Трофімова // Ukraine SME Support in Priority Regions. – К., 2006. – 93 с.
9. Тучик Т.К. Консалтинг по-українськи / Т.К.Тучик // Финансовый директор. – 2008. – № 3. – С. 13–19.
10. Назва видів економічної діяльності та пояснення до них. Консультування з питань комерційної діяльності й керування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/70/KVED10_70_22.html.
11. Попит та пропозиції на ринку консалтингових послуг. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroua.net/advisory/standardmethod/index.php?docid=38>.